

Polgár András

Volt egyszer egy büntetés?

A kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés a büntetőjogi szankciórendszer csúcspontján helyezkedik el, a halálbüntetés 1990-es, Alkotmánybíróság általi megsemmisítése óta ez a legsúlyosabb szankció.

Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját az ítéletben meghatározza, vagy azt kizárja (az utóbbi elnevezése tényleges életfogytiglan, a továbbiakban TÉSZ). Ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, úgy annak legkorábbi időpontját legalább huszonöt évben határozza meg.¹ Az életfogytig tartó szabadságvesztés elvileg határozatlan ideig tart, jellegéből adódóan csak azt a tartamot lehet előre pontosan megjelölni, amennyit a terheltnek feltétlenül büntetésben kell töltenie. Ha a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja, úgy viszont valóban határozatlan tartamú szabadságvesztésről beszélhetünk, ebben az esetben még a büntetés tartamának minimumát sem jelölhetjük meg. A büntetés tartama ilyenkor nem az ítélező fórumtól, hanem az attól független jogi ténytől, az elítélt halálának időpontjától függ.²

A büntetésnek két fajtája létezik. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén ugyanis a bíróság vagy meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja. Az előbbit nevezhetjük „klasszikus” életfogytiglannak, mert a korábban hatályban volt 1978. évi IV. törvényben ez a fajta határozatlan ideig tartó szabadságvesztés volt ismert elsőként.

1993-ban módosították az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó szabályokat, megtették az első lépést az úgynevezett tényleges életfogytiglan irányába. A Btk.-ba 1993. május 15-től bekerült az a rendelkezés, amely szerint,

1 Ez a kötelezően letöltendő tartam többször változott: a korábbi Btk. 47. § (4) bek., illetve a 47/A § (2) bek. szerint egy ideig ez legalább 20 év volt (1979–1993 között), majd 1993. május 15-étől 15–25 év közötti tartamot jelölhetett meg a bíróság. 1997. szeptember 15-étől szigorodott a rendelkezés azzal, hogy amennyiben a bíróság el nem évülő bűncselekmény miatt szabta ki az életfogytig tartó szabadságvesztést, úgy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 20–30 év között határozhatta meg, elévülő bűncselekmény esetén maradt a 15–25 éves tartam. 1999. március 1-től a bíróság meghatározta a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy annak lehetőségét kizárta. Ha nem zárta ki, úgy annak legkorábbi idejét legalább 20 évben, ha el nem évülő bűncselekmény miatt szabta ki, legalább 30 évben határozta meg. A hatályos 2012. évi C. törvény alapján a bíróság meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy annak lehetőségét kizárja. Ha nem zárta ki, úgy annak legkorábbi idejét legalább 25 évben határozza meg, legfeljebb pedig 40 évben.

2 „A valódi határozatlan büntetés egyébként nincs összhangban a pontos törvényi meghatározottság, azaz a nulla poena sine lege certa alkotmányos jogállami követelménnyel.” Lásd Nagy Ferenc: *A szabadságelvonnással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle 2014/4. sz. 6. o.

ha az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik, úgy az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra (TÉSZ I.). Ennek azonban egyáltalán nem volt gyakorlata. Ezt követően az 1978. évi IV. törvény életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó szabályai 1999. március 1-jén kezdődő hatállyal tették lehetővé azt, hogy a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét mérlegeléssel kizárja (TÉSZ II.). Mérlegelhető TÉSZ kiszabására eddig negyvenöt esetben került sor.³

Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a büntetés-kiszabás részét képezi a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi lehetséges idejéről való döntés. A bíróság a bűncselekmény tárgyi súlyát, az elkövető társadalomra veszélyességét, az egyéb súlyosító és enyhítő körülményeket figyelembe véve határoz arról, hogy legkorábban mikor lehet a terhelt feltételes szabadságáról dönteni. Ennek tartamát huszonöt és negyven év között mérlegeléssel határozhatja meg.⁴ Az ítéletben megjelölt idő kitöltése után büntetés-végrehajtási bírói hatáskör annak eldöntése, hogy a büntetés célja további végrehajtás nélkül elérhető-e, ennek alapján a feltételes szabadságra bocsátásnak van-e helye.

Röviden összefoglalva: az életfogytiglan a büntetőjogi szankciórendszer primátusán elhelyezkedő, határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetés, amelynek jogszabályban megjelölt felső határa nincs,⁵ alsó határa egyes esetekben megadható, speciális minimumát az ügy összes körülményét mérlegelve a bíróság határozza meg az ítéletben, ha nem TÉSZ-t szab ki. Kizárólag felnőttek büntetése, miután az elkövetéskor a huszadik életévüket betöltött személyek ítélték – fegyház fokozaton végrehajtandó – életfogytig tartó szabadságvesztésre. A feltételes szabadságra bocsátás tartama egységesen legalább tizenöt év. A terhelt élete végéig büntetett előéletű marad. A szankcióban rejlő bizonytalansági faktorok miatt egyes vélemények szerint a büntetés eleve nem felel meg a határozott büntetés elvének és ezért nem alkotmányos.⁶

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) 2014. május 20-án *Magyar László – Magyarország No. 73593/10* számú ügyében meghozott, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés (TÉSZ) jogellenességét megállapító ítélete miatt ezen büntetés újragondolására és a szankció újraszabályozására volt köteles Magyarország. A bíróság a döntését Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény alapján hozta meg, amelyet Magyarország az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdetett ki, és ezzel az egyezmény a magyar jogrendszer részévé tett.

Ami a nemzeti szabályozást illeti: *Magyarország Alaptörvényének I. cikk (1) bekezdésében* rögzítette, hogy az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. A (3)

3 Ebben az adatban a nem jogerősen TÉSZ-re ítélték is szerepelnek.

4 Ha a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, úgy a feltételes szabadságra bocsátás időpontját legfeljebb negyven évben határozhatja meg.

5 Hiszen negyven év letöltése után sem kötelező az elítéltet szabadítani.

6 Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, Budapest, 2001. 349–350. o.

bekezdésben úgy rendelkezett, hogy alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. A *II. cikk* szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A *III. cikk (1) bekezdése* szerint senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Kardinális kérdéseket szabályozott a *IV. cikkben*, amely szerint: (1) mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, (2) senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.⁷

Ezzel egyértelművé tette a jogalkotó, hogy a TÉSZ-t a magyar jogrend büntető rendszere ultima ratiójának, végső, és a legindokoltabb esetekben alkalmazható intézményének, egyben az emberi jogok megóvása szempontjából értékes vívmányának tekinti, a társadalom legmagasabb szintű, hatékony védelme érdekében hosszú távon kívánja megtartani.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése alapján azonban Magyarország mint a fenti egyezményt tiszteletben tartó, annak rendelkezéseit és az egyezmény alapján ítélező bíróság döntéseit magára nézve kötelezőnek elismerő állam, jogalkotási lépéskényszerbe került: jogrendszerét az egyezménnyel e körben is összhangba kellett hoznia.

Az EJEB-ügyben a kérelmező Magyar László elítélt volt, akit mint többszörös visszaesőt nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel több emberen elkövetett emberölés büntette, 19 rendbeli rablás büntette, 19 rendbeli személyi szabadság megsértése, 4 rendbeli testi sértés, 7 rendbeli magánlaksértés büntette és 3 rendbeli lopás büntette, illetve annak kísérlete miatt ítélték életfogytig tartó szabadságvesztésre azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a bíróság kizárta.

Az emberi jogi bíróság megállapította, hogy az egyezmény releváns rendelkezése a *3. cikkben* írt szabály, mely szerint senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. Ebből levonta azt a következtetést, hogy amennyiben a nemzeti jog nem biztosít lehetőséget a döntés későbbi felülbírálatára, úgy az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó előírása figyelmen kívül hagyja az egyezmény *3. cikkét*. Ezért az államnak meg kell ha-

7 "...válságos, létbizonytalansággal járó időszakban általában lecsökken az emberi jogok tisztelete." Lásd Nagy Ferenc: *A szabadságelvonnással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle, 2014/4. sz. 7. o. - Az emberi jogok magyarországi helyzetét a szerzőnél sokkal optimistábban látom, és más irányból közelítem meg: az emberi jogok tisztelete és védelme álláspontom szerint nem degradálódott, nem csökkent és nem is értékelődött le, mindössze annyi változott, hogy erősebbé vált a közösségi szemlélet, az alanyi jog társadalmi rendeltetésének felfogása az egyéni célok szolgálatával szemben. Hangsúlyosabbá vált az a felfogás, hogy a közösség tagjainak az emberi jogait kell elsősorban védeni és nem az egyén (különösen nem az elkövető) jogait, olyan esetben, amikor az egyén, illetve a közösség jogai és törvényes érdekei körében kollízió lép fel. Így véleményem szerint mindössze hangsúlyeltolódás észlelhető.

tároznia, hogy mit kell tennie az elítéltnak annak érdekében, hogy a rehabilitáció-jához maga is hozzájáruljon, erre irányuló mechanizmust kell életbe léptetni, mely a rehabilitáció elvein alapul, és előkészíti a szabadulást. Az elítéltet tájékoztatni kell arról, hogy mit kell tennie annak érdekében, hogy szabadulhasson, milyen feltételek mellett és mikor bírálják felül az ügyét. Következésképpen, amelyik nemzeti jog nem biztosítja annak lehetőségét, illetve nem ismer olyan mechanizmust, mely a büntetés felülbírálatát lehetővé tenné, inkompatibilis az egyezményvel.

Ezért a bíróság megállapította az egyezmény e cikkének megsértését azzal a megjegyzéssel, hogy ez a döntés nem jelenti azt és nem értelmezhető úgy, hogy a panaszost szabadulásra jogosítaná fel. A bíróság döntésének vezérfonala egyrészt az volt, hogy megítélése szerint a büntetés egyedüli célja a prevenció, ezért ha ezt már sikerült elérni, úgy az elítélt szabadítható, nincs a továbbiakban törvényes ok a fogva tartására. Másik szempontja az volt, hogy az esetjoga alapján kell, hogy legyen esély arra: a büntetés csökkenthető legyen, kell, hogy legyen elvi lehetőség a szabadulásra. Enélkül a büntetés nem felel meg az emberséges büntetéssel szemben támasztott elvárásoknak.

Nem érintette azt a szempontot az EJEB, hogy Magyarország a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetésével a halálbüntetés eltörlésével keletkezett űrt kívánta betölteni a társadalom védelme érdekében. Így lényegében az élet védelme tekintetében fennálló elsőrendű kötelezettségének kívánt ezzel eleget tenni oly módon, hogy az elkövető életét megkímélő, egyúttal tettarányos büntetés kiszabását tette lehetővé. A TÉSЗ tehát a halálbüntetés kiváltására bevezetett büntetés.⁸

Nézzük meg, mit vár el az emberi jogi bíróság a nemzeti szabályozástól: elismeri a nemzeti állam büntető hatalmát. Rögzítette, hogy az állam alapvető kötelessége a társadalom védelme, különösen a súlyos, erőszakos bűncselekményektől köteles a területén tartózkodókat megóvni. Megállapította, hogy nemzetállami hatáskör a büntető hatalom intézményeinek, szabályainak kialakítása, beleértve a büntetési nemeket és a szabadságvesztés-büntetés tartamát, illetve a tételkereteket is. Deklarálta, hogy nem ellentétes az egyezményvel az életfogytig tartó szabadságvesztés. Azt sem kifogásolta, ha konkrét esetben az állam az elítélt veszélyessége miatt az elítéltet élete végéig büntetés-végrehajtási intézetben tartja.

Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a nemzeti jog bizonyos tartam elteltével, és bizonyos feltételek teljesítése esetén biztosítani köteles a szabadulás esélyét (de iure). Másrészről fontos, hogy ténylegesen is legyen esély a szabadulásra (de facto). Elképzelhető ugyanis, hogy olyan jogi szabályozás van hatályban, mely a szabadulás elvi esélyét megadja, de ennek egyáltalán nincs gyakorlata, vagyis az elítélt a szabályozás ellenére nem szabadulhat. De lehetséges az is, hogy a

8 „A nemzetközi jog általában, de az egyes nemzetközi szerződések közvetlenül se nem tilalmazzák az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabását, se nem bátorítanak ilyen büntetés alkalmazására. (...) Az életfogytiglani büntetést olyan árnak tekintik, melyet a halálbüntetés eltörlése érdekében kell megfizetni, ez pedig hogyan is lehetne a nemzetközi jog ellenére?” Lásd Bán Tamás: *A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények*. Fundamentum, 1998. évi 4. sz. 120–121. o.

rendelkezések a szabadulás esélyét biztosító előírásokat nem tartalmazzak, de a következetes gyakorlat mégis az, hogy idővel, bizonyos feltételek teljesítésével az elítéltnak valós esélye, reménye lesz a szabadulásra.

A bíróság megállapította, hogy a valóban halálíg tartó fogvatartásnak az lehet csak az elfogadható oka, ha az elítélt haláláig veszélyt jelent a társadalomra, a büntetése nem érte el a prevenciós célját, ezt azonban rendszeresen vizsgálni kell.

Az EJEB döntése alapján fennálló nemzetközi kötelezettség teljesítése végett az Országgyűlés elfogadta a *Bv. Kódexet*⁹ és más jogszabályokat módosító 2014. évi LXXII. törvényt, mely a *Bv. Kódexbe* beiktatta a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását. A jogszabály-módosítást több szempontból is fontos eredménynek tarthatjuk. Mindenekelőtt Magyarország ezzel a jogszabállyal is egyértelműen jelét adta annak, hogy elismeri és tiszteletben tartja a nemzetközi jog szabályait, az abból eredő kötelezettségeit, a nemzetközi jogi alapú emberi jogi jogfejlődés eredményeit. Tiszteletben tartja a Római Egyezményt és az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseit, az ebből eredő kötelezettségeinek pedig eleget tesz. Míg más, az egyezményben részes tagállamok esetében nem ritka, hogy az EJEB döntéséből eredő kötelezettségeiket csak vonakodva, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának mint az EJEB döntések végrehajtását ellenőrző szervnek a többszöri felszólítására, illetve nyomásgyakorlása következtében hajtják végre, addig Magyarország a fenti döntésből eredő jogszabály-módosítási kötelezettségét megfelelő színvonalon és rövid határidővel, mindössze fél év alatt teljesítette, oly módon, hogy új jogintézmény bevezetésével átalakította az elnöki kegyelem intézményét.

A TÉSZ-es elítéltek kötelező kegyelmi eljárásának a lényege, hogy negyven év kitöltése után a büntetés folytatásának szükségességét kegyelmi eljárás keretében teszi kötelezővé felülvizsgálni, kivéve, ha ez ellen az elítélt tiltakozik.¹⁰ Az eljárás lényege, hogy fogva tartó büntetés-végrehajtási intézet előterjesztése alapján büntetőbírákból álló ötfős kegyelmi bizottság az iratok és az elítélt meghallgatása alapján, továbbá az elítélt mentális állapotára vonatkozó szakvélemény beszerzését követően javaslatot is tartalmazó indokolt állásfoglalást készít, melyet az igazságügyért felelős miniszter köteles a köztársasági elnökhöz felterjeszteni. Ezzel a szakmai bizottság előkészíti az elnök döntést, azt megalapozottabbá teszi. Az elnök diszkrecionális joga alapján pedig dönt a kegyelem gyakorlásáról, vagy annak megtagadásáról. Az elnöki döntés ellen jogorvoslatnak helye nincs, az elnöknek indokolási kötelezettsége sincs. Ha az elnök kegyelmet gyakorol, úgy dönthet úgy, hogy a büntetés hátralévő részét teljesen elengedi, de dönthet úgy is, hogy a büntetést csökkenti, vagy lehetővé teszi azt, hogy az elítélt feltételes szabadságra irányuló eljárás alá kerülhessen. Utóbbi esetben pedig büntetés-végrehajtási bírói eljárásában kell majd megvizsgálni

9 A jogszabály pontos neve: A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény.

10 Figyelemre méltó rendelkezése a jogszabálynak, hogy az elítélt örendelkezési jogára is tekintettel van. Így, ha a tényleges életfogytiglanra ítélt személy nem akar szabadulni, nem kér a kegyelemből, úgy arra nem is kötelezhető. Ebben az esetben az elítélt nem járul hozzá a kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásához, ebből következően a büntetésének végrehajtását a kötelező kegyelmi eljárás nélkül folytatni kell.

a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, hasonlóan a klasszikus életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltk esetéhez. Ha az elnök nem gyakorol kegyelmet, úgy két évente kötelező a kegyelmi eljárást megismételni.

A jogszabályi megoldás alapvetően megfelelő irányú, számos figyelemreméltó és továbbgondolásra is érdemes rendelkezést tartalmaz. A törvény a kegyelmezési rendszer megújításával a kegyelem új, sajátos, sui generis intézményét teremtette meg; a rendelkezései megvalósíthatóak, a strasbourgi döntésnek nagyrészt eleget tesznek. Néhány ponton azonban a jogszabály rendelkezéseinek újragondolása szükségesnek tűnik.

Először is: legalább ötven év szabadságvesztés kitöltését követően lenne célszerű lefolytatni a kegyelmi eljárást. Ennek oka, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés mellett szóló legfontosabb érv a tettarányosság elvének következetes érvényesítése.¹¹ A büntetés nem lesz ténylegesen halálíg tartó, ha az elítélt az elnök esetleg kedvező döntése miatt kegyelemben részesül. Ilyenkor a tettarányosság elve valamelyest feltétlenül sérül, azonban ezt a sérelmet a büntetés kirívóan hosszú tartama nagyrészt már ellensúlyozná. Az ötven évnél rövidebb tartam, így a jogszabályban szereplő negyven év kitöltése utáni kötelező kegyelmi eljárás viszont – megítélésem szerint – nem kellően átgondolt, mert a TÉSZ-nek így nincs elég nagy súlya a klasszikus életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetéshez képest.¹² Annak ellenére sincs, hogy a negyven év utáni kegyelmi eljárás nem vonja maga után szükségszerűen a kegyelem engedélyezését, hanem csak egy lehetőség.

Nézzünk egy konkrét példát: F. László elítéltet a bíróság előre kitervelten, különös kegyetlenséggel, több emberen elkövetett emberölés büntette miatt első fokon életfogytig tartó, fegyház fokozaton végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárta (TÉSZ). A másodfokon eljáró bíróság a büntetést enyhítette, eszerint a vádlott az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből negyvenöt év kitöltése után bocsátható feltételes szabadságra. Mellőzte a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizáró első bírói rendelkezést. A másodfokú bíróság elvileg enyhítette az elsőfokú bíróság TÉSZ-t kiszabó ítéletét klasszikus életfogytiglanra azzal, hogy az illető

11 A Vinter c. United Kingdom ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága oly módon foglalt állást, hogy minimum huszonöt év letöltése után merülhet fel az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés felülvizsgálata. Ebből következik, hogy nem ellentétes az egyezményvel és a strasbourgi esetjoggal, ha a felülvizsgálat ennél jóval hosszabb tartam letöltése után válna esedékessé, miután a döntés csak arról rendelkezik, hogy legkorábban mikor lehet erre sort keríteni, felső határt azonban nem jelölt meg. Megjegyzem, a Magyar László c. Hungary ügyben az EJEB kifejtette, hogy nincs hatásköre arra, hogy büntetési tartamokról nyilatkozzon, ezzel pedig lényegében szembement a Vinter c. United Kingdom ügyben hozott korábbi határozatával. Így az EJEB sem tekinthető teljesen következetesnek, illetve értelmezhető mindez úgy is, hogy feladta korábbi, minimum huszonöt éves tartammal kapcsolatos álláspontját.

12 Az ötven éves tartam azért is ideálisnak tűnhet, mert tapasztalatok szerint a legsúlyosabb bűncselekményeket általában huszonöt-harmincöt év közötti fiatalok követik el, a várható élettartam pedig folyamatosan növekszik. Ugyanakkor az életkor előrehaladtával csökken az aktivitás, romlik az egészségi állapot, ezért csökken a bűnismétlés veszélye. A jelenleg is magas és folyamatosan növekvő várható élettartam miatt pedig reális esély van arra, hogy az elítélt megéri ezt a tartamot.

negyvenöt év után szabadulhat. Az új kegyelmi rendelkezések és az ennek alapján megváltozott körülmények ismeretében azonban azt mondhatjuk, hogy enyhítésről szó nincs: valójában jelentősen súlyosította azt. Ha helybenhagyta volna az elsőfokú bírósági döntést, akkor F. László elítélt negyven év kitöltése után kötelező kegyelmi eljárás alá kerülne, melynek eredményeként akár már negyven év kitöltése után szabadulhatna. Ha erre mégsem kerülne sor, úgy negyvenkét, majd negyvennégy év kitöltése után újabb kegyelmi eljárások következnenek, melyek ismét felvetnék a szabadulás reményét. Ha az elítélt a köztársasági elnöktől kegyelmet kapna, úgy az nagy valószínűséggel azt jelentené, hogy az elnök teljesen és feltétel nélkül elengedné a büntetése fennmaradó részét. Vagyis az elítélt nem feltételesen szabadulna, hanem végleg és feltételek nélkül. Később a büntetése folytatására már nem lenne lehetőség. Ezzel szemben a másodfokú bíróság döntése alapján a kötelező kegyelmi eljárásra F. László esetében nem kerülhet sor, az fogalmilag kizárt, mert nem esik az erről szóló rendelkezések hatálya alá. Így az elítéltnak a negyvenöt évet ki kell töltenie. Ezt követően a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárásban fogja eldönteni, hogy a terhelt a feltételes szabadság kedvezményében részesíthető-e vagy sem. Elutasító döntés esetén ezt újra két év múlva, majd évente fogja megvizsgálni, vagyis negyvenhét, majd negyvennyolc év (és így tovább) letöltése után. Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet feltételes szabadságra bocsátja, az elítélt tizenöt évig feltételes szabadságon lesz azzal, hogy annak tartamára a törvény kötelező előírása alapján pártfogó felügyelet alá kerül. Amennyiben a feltételes szabadság tartama alatt újabb bűncselekményt követne el, vagy a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegné, úgy a feltételes szabadságot meg kellene szüntetni vele szemben, és folytatni kellene az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtását. Nem nehéz belátni, hogy F. László elítélt mennyivel jobban járt volna a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel.

E fenti példa valahol azt is mutatja, hogy az új szabályok, konkrétan a TÉSZ-re ítélt kötelező kegyelmi eljárásra vonatkozó rendelkezései az elítéltekre kedvezőbbek a szakmailag indokoltnál. Ilyen jogi helyzet ugyanis nem jöhetett volna létre, ha a szabályozás következetes, ilyen enyhítést Strasbourg sem írt elő. A hiba gyökere pedig egyértelműen az, hogy anyagi jogi szempontból nincs érdemi különbség a TÉSZ és a negyven éves tartam kitöltése után szabadulásra lehetőséget adó életfogytiglan között, büntetés-végrehajtási jogi szempontból azonban már van különbség: a TÉSZ szabályai kedvezőbbek az utóbbinál. Vagyis a TÉSZ-esek elvileg jobban járnak, vagy jobban járhatnak a nem TÉSZ-re ítéltékhez képest, pedig sem elvileg, sem gyakorlatilag nem járhatnának jobban. Ráadásul a példában szereplő F. László még csak nem is negyven év, hanem negyvenöt év kitöltése utáni szabadulás esélyét megteremtő életfogytiglant tölt. Tehát megállapíthatjuk, hogy akit a bíróság oly módon ítélt életfogytig tartó szabadságvesztésre, hogy legkorábban negyven év, vagy az 1978. évi IV. törvény alapján ennél is hosszabb idő, pl. negyvenöt, negyvenhét, ötven stb. év után bocsátható legkorábban feltételes szabadságra, az lényegesen rosszabbul járt, mint aki tényleges életfogytiglant kapott. Ez pedig nem lehetne így, ami egyértelmű bizonyítéka az inkohérens sza-

bályozásnak. Legrosszabbul azoknak kellene járniuk, aki dogmatikailag a leg-súlyosabb büntetést kapták, ők pedig a TÉSZ-esek. A strasbourgi döntés után is nekik kellene a legkedvezőtlenebb helyzetben lenniük.

A jelenlegi szabályok szerint, ha életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki a bíróság, és a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, a kötelezően kitöltendő tartamot huszonöt és negyven év között határozza meg. Éppen ezért a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésnek, ha adott esetben nem tartana tényleg az élet végéig, úgy legalább a negyvenéves felső határt jelentősen meg kellene haladnia. Különben értelmetlen lenne a feltételes szabadság lehetőségét ki nem záró életfogytig tartó szabadságvesztéstől való különválasztása. A két büntetés (a TÉSZ és a feltételes legkorábbi idejét negyven évben megállapító életfogytiglan) között ugyanis a jelenlegi formájában nincs érdemi különbség, legfeljebb az eljárás jellegében: abban tudniillik, hogy a büntetés-végrehajtási bíró által lefolytatott feltételes szabadság engedélyezésére irányuló eljárásra, vagy a kötelező kegyelmi eljárásra tartozik az ügy negyven év kitöltése után. Ez azonban csak eljárásjogi, de nem érdemi anyagi jogi különbség. Az ugyanakkor már érdemi különbség, hogy míg a kegyelmi eljárásban az elnök akár feltételek nélkül is elengedheti a büntetés fennmaradó részét, addig a büntetés-végrehajtási bíró csak feltételesen dönthet a szabadlábra helyezésről. Ezzel lényegében az Alaptörvény által is védett tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogintézménye kiüresedik, ami megkérdőjelezi a TÉSZ létjogosultságát, további fenntartásának az indokoltságát. A továbbiakban a TÉSZ kiszabása helyett elegendő életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját negyven évben határozzák meg. Az Alaptörvény által is ismert és védett jogintézményt alacsonyabb szintű jogi norma pedig nem üresítheti ki, hiszen az alaptörvény-ellenes szabályozást eredményez.

A szabályozás jelenlegi formájában meglátásom szerint tehát inkoherens, következetlen, és nem felel meg az Alaptörvénynek. Hangsúlyozni kell, a jogalkotó a társadalom magas szintű védelmét minden körülmények között, így a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben is biztosítani köteles. Erre adott esetben csak a TÉSZ alkalmas, feltéve, ha annak szabályai elég szigorúak, beleértve a kötelező kegyelmi eljárás legkorábbi időpontját is. Az ellentmondásos szabályozás felvet több olyan kérdést, amit nem tudunk kielégítően megválaszolni. Ezek a következők: Mi alapján mondhatjuk, hogy a TÉSZ a legsúlyosabb büntetés Magyarországon, amely a büntetőjogi szankciórendszer primátusán áll?, Mi különbség van a TÉSZ és a negyven év után szabadulást lehetővé tevő életfogytiglan között?, Mennyivel és miben súlyosabb büntetés az előbbi, mint az utóbbi?. Felvethető az a kérdés is, hogy nem üresedett-e ki a TÉSZ-re vonatkozó szabályozás. Felvethető továbbá, hogy már magának a büntetésnek az elnevezése is értelmetlenné válik: az életfogytiglan elvileg arra utal, hogy a büntetés halálíg tart. Ehhez képest még hangsúlyosabb, ha azt mondjuk: tényleges életfogytiglan, ami arra utal, hogy ez a büntetés már valóban a halálíg tart. Miközben tudjuk, hogy ez sincs mindig így, a tényleges életfogytiglan sem feltétlenül tart halálíg, csak tarthat, ugyanúgy, ahogy a klasszikus életfogytig tartó büntetés is tarthat

addig.¹³ Ezek után a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés miben más, és főleg: miben több mint a klasszikus életfogytiglan? Mi az a lényegi elem, mely a primátusát biztosítja a szankciórendszerben? Érdemben megkülönböztethető-e a kétféle életfogytiglan? Mert ha nem, akkor valamelyiknek nincsen létjogosultsága. Mi a teendő akkor, ha beigazolódik, hogy a dogmatikailag enyhébb klasszikus életfogytiglan valójában súlyosabb jogállást eredményez, mint a TЭСZ? Ha 1999-től számítjuk a TЭСZ élettartamát, akkor élt tizenöt évet? Reméljük, hogy a válasz nemleges. A társadalom védelme érdekében erre a szankcióra ugyanis a magyar büntetőjognak szüksége van.

Ami a kötelező kegyelmi eljárással kapcsolatos egyéb rendelkezéseket illeti: a törvény szerint a kegyelmi eljárásban kegyelmi bizottság működik közre, állásfoglalást készít, ezzel elősegítve az elnöki döntést. A kegyelmi bizottság a véleményét a többségi elv alapján alakítja ki. Célszerűbb lenne a bizottság eljárását oly módon szabályozni, hogy a többségi elv helyett bármelyik tag vétója zárja ki az elítéltre nézve kedvező álláspont kialakítását. Ez azért szükséges, mert kivételes intézményről van szó, és az a cél, hogy a TЭСZ-re ítélt meg határozott idő elteltével csak kivételesen, speciális feltételek egyértelmű teljesítése esetén szabadulhassanak, ha az elnök diszkrecionális jogkörével élve úgy dönt. Ellenkező álláspont elfogadása esetén ugyanis a jogintézmény célja és értelme válik kérdésessé. Milyen tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés ugyanis az, amely az esetek nagy részében nem tart tényleg életfogytig. Éppen ezért szigorú rendelkezésekre van szükség e körben is.

A kegyelmi bizottság állásfoglalásának kialakításánál a jogszabályban megjelölt szempontok¹⁴ mellett egy további előírás beiktatása álláspontom szerint indokolt lenne: a bizottság csak abban az esetben adhasson kedvező véleményt, ha megállapította, hogy a bűnismétlés veszélye egyértelműen, objektív okból kizárt. Az elítélt pozitív irányú változása, életvezetésében bekövetkezett alapvető és kedvező fordulat, kifogástalan intézetbeli magatartása és a készség kinyilvánítása a törvénytisztelő életmódra ehhez nem elégséges, ezen túl az is szükséges, hogy valamilyen ténylegesen objektív körülmény fennállta egyértelműen kizárja a bűnismétlés veszélyét. Ilyen lehet az elítélt agg kora, súlyos testi fogyatékosága, tartós, a fizikai állapotát jelentősen romboló betegsége stb. Ennek az elvnek az érvényesítése egyébként megfelelne a nemzetközi gyakorlatnak is, több állam ezt az elvet követi, ami nem ellentétes az EJEB álláspontjával sem.

13 Más megközelítésben: "Hosszú időn át az az értelmezés vált széles körben elfogadottá, amely szerint a szó szerinti elnevezéstől eltérően ez a büntetési forma főszabályként nem jelent az elítélt élete végéig tartó fogvatartást, hanem a törvényben meghatározott büntetési időtartam letöltését követően lehetőség adódhat az elítélt feltételes szabadon bocsátására. Az utóbbi időszakban azonban változóban van az előbbi interpretáció: az életfogytig tartó szabadságvesztés – ezen újabb értelmezés szerint – az elítélt élete végéig tart(hat), és ennek megfelelően kizárható az elítélt korábbi szabadulásának a lehetősége." Lásd Nagy Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle, 2014/4. sz. 6. o.

14 A jogszabály szerint a bizottságnak meg kell vizsgálnia, hogy az elítélt intézetbeli magatartása kifogástalan volt-e, fennáll-e a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készsége, személyi és családi körülményei és egészségi állapota alapján alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül elérhető. A büntetés célja pedig a prevenció.

Megjegyzem, a normaszöveg és a hozzá kapcsolt indokolás alapján a jogszabályban megjelölt véleményezési szempontokat csak a bizottság köteles figyelembe venni az állásfoglalása kialakításakor, az elnök a kegyelemről való döntéskor, illetve a miniszter az ellenjegyzéskor, vagy annak megtagadásakor viszont nem. Éppen emiatt kérdéses, hogy – ha ezeket a szempontokat csak a bizottság köteles érvényesíteni, de az elnök és a miniszter nem, úgy – Magyarország teljes mértékben eleget tett-e az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéséből eredő kötelezettségének, vagy sem. Álláspontom szerint az EJEB döntéséből egyértelműen az következik, hogy a szempontokat annak kell érvényesítenie, aki az érdemi döntést hozza. Ez pedig nem a bizottság, hiszen ez a testület csak állásfoglalást ad. Az érdemi döntéshozó az elnök. Ha viszont az elnök e szempontokat nem köteles figyelembe venni, úgy ez az elvárás nem teljesül. Illetve akkor sem, ha nem köteles a döntését indokolni, mert ebben az esetben nem lesz világos, hogy milyen szempontokat vett figyelembe, amikor döntött.¹⁵ Pedig az EJEB-döntés értelmében erről az elítéltet informálni kell. Ezért érdemes lenne megfontolni azt, hogy az elnök ezeket vegye figyelembe, és indokolja is meg a döntését. Nem értek egyet azzal, hogy emiatt alaptörvény-ellenes szabályozás születne meg. Ettől még nem sérülne ugyanis a diszkrecionális jogkör, hiszen a szempontok figyelembe vétele mellett is szabad belátása szerint dönthetne az elnök, lelkiismeretének, meggyőzésének megfelelően, csak e szempontokra is figyelemmel kellene lennie, és a döntésének az okait meg kellene adnia. Ez pedig nem tekinthető alaptörvény-ellenesnek, hiszen az elnök kegyelmezési jogkörét a törvény nem kötné meg és nem is korlátozná, csak különféle szempontok megadásával elősegítené annak gyakorlását. Ezért, meglátásom szerint, a kegyelmi döntésnek a korábbi gyakorlattól eltérően indokolt és egyéniesített határozatnak kellene lennie, melyben az elnök megadná azokat a szempontokat, melyek a döntéshozatalban vezették.

A miniszter a bizottság állásfoglalásán nem változtathat, azt köteles felterjeszteni az elnökhöz. Kérdés, hogy amennyiben az elnök kegyelmet gyakorol, de egyébként a bizottság állásfoglalása negatív volt, úgy a miniszter köteles-e az ellenjegyzést megtagadni, arra hivatkozással, hogy a bizottság álláspontja elutasító volt, és ebben is kötve van-e a bizottság álláspontjához, vagy a negatív bizottsági vélemény ellenére ellenjegyezheti a kedvező elnöki döntést. Mert ha ellenjegyezheti, úgy a bizottság eljárása csak arra szolgál, hogy megalapozottabb döntés születessen, de egyébként a döntést érdemben nem befolyásolhatja. Miután kardinális kérdésről, a bizottság hatáskörére vonatkozó rendelkezésről van szó, ezért ezt pontosítani kellene. A normaszöveg alapján egyébként nagy valószínűség szerint a miniszter akkor is ellenjegyezheti az elnöki kegyelmet, ha a bizottság véleménye elutasító volt. Ez a kérdés azért is fontos, mert az ellenjegyző miniszter az ellenjegyzés aktusával jogi felelősséget is vállal az ellenjegyzésért.

¹⁵ Igaz, más okból, de más helyütt is felmerült a kérdés: „Igen kétséges és kérdéses, hogy ez az új »megoldási javaslat« kiállná-e az Európai Egyezmény és annak bírósági gyakorlata próbáját.” Lásd Nagy Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle, 2014/4. sz. 8. o.

A kegyelmi kérelmeket eddig a miniszter véleményezhette. Kérdéses, hogy a kötelező kegyelmi eljárásban ez a joga fennmarad-e, ha mindössze annyi szerepe van, hogy a kegyelmi ügyet a bizottság állásfoglalásával együtt felterjeszti az elnökhöz. Kérdés, hogy az állásfoglalás felterjesztése mellett jogosult-e arra, hogy véleményt is írjon, amelyben rögzítheti, hogy a kegyelmet támogatja vagy sem, és ebben eltérhet-e a bizottság véleményétől.

A jogszabály szerint a kötelező kegyelmi eljárásban hozott elutasító döntés esetén két év elteltével a kegyelem kérdését újra meg kell vizsgálni. Ez az előírás álláspontom szerint a jogintézmény jellegéhez, céljához képest indokolatlanul rövid idő. Elutasító döntés esetére inkább indokolt lenne azt rögzíteni, hogy a kegyelmi eljárást legalább háromévente kötelező megismételni. Ez kellően hosszú idő lenne ahhoz, hogy körülményváltozásokra reálisan számítani lehessen. A kétéves szabály ugyanis leköveti a nem TÉSZ-es, életfogytig tartó szabadságvesztést töltőkre irányadó, jelenleg hatályos szabályt, miszerint: ha a büntetés-végrehajtási bíró az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéletet nem bocsátja feltételes szabadságra, úgy azt két év elteltével, majd évente újra megvizsgálja. E szabálynak a kegyelmi eljárásban való átvétele nem indokolt, sőt, e körben való szigorúbb rendelkezés előírásával is hangsúlyozni kell a TÉSZ szigorúbb szankció-jellegét, ezzel is elkülönítve azt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét ki nem záró, életfogytig tartó szabadságvesztéstől.

Jelenleg nincs olyan garanciális, egyfajta biztonsági szelep szerepét betöltő rendelkezés a szabályozásban, amely lehetővé tenné, hogy a kegyelem utóbb megvonható legyen, ha később beigazolódna, hogy megadásának a feltételei nem álltak fenn, vagy arra az elítélt utóbb érdemtelenné vált. Meg kell vizsgálni, hogy nem lenne-e célszerű ilyen szabályozással kiegészíteni a kötelező kegyelmi eljárás szabályait.

Összefoglalva: a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés a szükséges módosításokkal alkotmányos, emberiességi és a nemzetközi elvárásoknak megfelelő, a jogállami keretek közé illeszkedő büntetés. Fenntartása a továbbiakban is feltétlenül indokolt az elkövetett bűncselekménnyel arányos büntetés elvének az érvényesítése és a társadalom védelme érdekében. Fenntartása indokolt a társadalom igazságérzete, jogtudatának erősítése, jogintézményekbe vetett bizalmának megőrzése végett is. Tényleges életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés nélkül a magyar büntetőjog a legveszélyesebb elkövetőkkel szemben megfelelő szintű védelem nélkül hagyná a társadalmat. A büntetés önállóságát, különutasságát azonban jobban hangsúlyozni kell, éppen ezért a rá vonatkozó rendelkezéseket markánsan el kell választani a klasszikus életfogytig tartó szabadságvesztés szabályaitól. Ezért nem tartható, hogy a kötelező kegyelmi eljárást már negyven év után le kelljen folytatni, és az sem, hogy elutasító döntés esetén kétévente meg kelljen ismételni. A kegyelmi eljárásban valamennyi bizottsági tagnak vétőjogot lenne célszerű biztosítani, ezzel is hangsúlyozva a kegyelem kivételességét. A kegyelmezés rendszerébe a bűnisméltlés veszélyének objektív alapú akadályát elvárásaként le kellene fektetni. Az EJEB-döntésnek való teljes megfelelés elérése végett pedig a kegyelemről szóló elnöki döntést egyéniesített indokolással lenne célsze-

rú ellátni, melyben az elnök számot adna arról, hogy a kegyelem jogszabályban rögzített szempontjait mennyiben vette figyelembe.

Álláspontom szerint ez a büntetés így a strasbourgi döntés ismeretében is fenntartható, lényegi elemei továbbvihetők. A kötelező kegyelmi eljárásra vonatkozó rendelkezések erre tesznek helyeselhető és megfelelő irányú kísérletet, a rendelkezések finomhangolása azonban feltétlenül szükséges. Szerencsére erre az első kötelező kegyelmi eljárás megindításáig van még idő: legalább huszonöt év.

Felhasznált irodalom

- Antal Szilvia – Nagy László Tibor – Solt Ágnes: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata*. In: Kriminológiai Tanulmányok 46. Szerk. Virág György. OKRI, Budapest, 2009. 54–94. o.
- Bán Tamás: *A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények*. Fundamentum, 1998. évi 4. sz. 119–127. o.
- Case of Laszlo Magyar v. Hungary Judgement. European Court of Human Rights Application No. 73593/10. Strasbourg, 20 May 2014. – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-144109>
- Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, Budapest, 2001.
- Nagy Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle, 2014/4. sz. 1–18. o.
- Polgár András: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés jogintézménye, jellege, sajátosságai, végrehajtása*. In: Büntetőjogi Tanulmányok XI. MTA VEAB, Veszprém, 2010. 217–265. o.
- Polgár András: *Egy szankció védelmében*. Bűnügyi Szemle, 2009/4. sz. 39–44. o.